

УДК 373.5.091.279.7:81'243

Сухраменда Є.В., Хлопик О.М.
Дрогобицький ліцей

КОНТРОЛЬ, КОРЕКЦІЯ ТА ОЦІНКА ЗНАНЬ ЛІЦЕЙСТІВ В КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ЇХ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Анотація. У статті поняття «контроль» розглядається як навчальна дія, що входить у самий процес навчальної діяльності ліцеїста, як її складового елемента. Проаналізовані умови педагогічного контролю, форми й типи оцінок, основні функції, які виконує перевірка й оцінка знань, умінь і навичок ліцеїстів у навчальному процесі, основні принципи перевірки й оцінки, типи оцінювання, види перевірки знань при навчанні ліцеїстів іноземної мови.

Ключові слова: контроль, корекція, навчальна дія, функції оцінки: орієнтувальна, стимулююча, атестаційна, принципи перевірки й оцінки, нормативне оцінювання, оцінювання на основі розподілу результатів.

Sukhramenda Euheniia, Khlopyk Oksana
Drohobych Lyceum

CONTROL, CORRECTION AND EVALUATION OF STUDENTS' KNOWLEDGE IN THE CONTEXT OF TEACHING THEM A FOREIGN LANGUAGE

Summary. In the article, the concept of "control" is considered as an educational activity, which is part of the process of the educational activity of the lyceum students, as its constituent element. Using the feedback system, the teacher receives information about the nature of deviation from the course program, corrects errors in the learning process, directing it to the required course. In this regulatory action, the feedback serves as a control course through which the teacher constantly receives information about the course of the student's learning process and affects him immediately. Control as an educational activity is carried out not as a test of the quality of assimilation by the final result of the educational activity, but goes in its process and is performed by the student himself, in our case, by the lyceum students. From this point of view, the control of the educational activity of a senior pupil is self-monitoring in the form of a specific educational action to ensure the correctness of the course of their educational activities. And as for the pedagogical understanding of self-control, it is outside the teacher's organized action of the student from the periodic self-examination, not the process, but the results of assimilation. Teaching control does not necessarily involve special training on this problem, but must be dictated by the terms of the training itself. Educational activities are organized so that the lyceum student in one way or another must perform tasks, controlling step by step all their thoughtful operations to solve them, so that they happen in exact accordance with the topic that the student is studying, because only under this condition he can get the desired result. The conditions of pedagogical control are analyzed in the article, the forms and types of assessments, the main functions that performs verification and assessment of the knowledge, students' skills and abilities in the educational process, the basic principles of verification and evaluation, types of evaluation, types of knowledge testing in the teaching of a foreign language of the lyceum students.

Keywords: control, correction, educational action, evaluation functions: orientational, stimulating, attestation, principles of verification and evaluation, normative assessment, evaluation on the basis of distribution of results.

Постановка проблеми. Використання терміна «контроль» стосовно до навчального процесу неоднозначне. У педагогічній практиці під контролем розуміється «у широкому сенсі перевірка чого-небудь», а в «вузькому» «принцип зворотного зв'язку, характерного для управління системою, яка соморегулюється» [3, с. 71; 6, с. 213]. У психології поняття «контроль» вживається в іншому сенсі – як навчальна дія, що входить у самий процес навчальної діяльності як її складового елемента. Контроль як навчальна дія здійснюється не як перевірка якості засвоєння за кінцевим результатом навчальної діяльності, а іде в її процесі й виконуються самим учнем, у нашому випадку ліцеїстом, для активного простежування безпомилковості своїх розумових операцій, їхньої відповідності змісту (принципам, законам, правилам) теорії, яку вивчає ліцеїст і служить орієнтовною основою для правильного розв'язання навчального завдання [5, с. 31–32].

Учневі необхідно вчитися контролю як специфічній навчальній дії. А вчити буде вчитель, хоч, може і не спеціально, а через правильну організа-

цію навчальної діяльності, у вигляді розв'язання ліцеїстами спеціально складених завдань, які активізуватимуть мислення на оволодіння новими для них загальними способами цього розв'язання. Навчальні дії з їхнього розв'язання потребують залучення дій контролю [4, с. 27–30].

Отже, з цього погляду контроль за навчальною діяльністю старшокласника – це самоконтроль у формі специфічної навчальної дії із забезпечення правильності ходу своїх (інших) навчальних дій. А що стосується педагогічного розуміння самоконтролю, то це ззовні організована викладачем дія учня з періодичної самоперевірки не процесу, а результатів засвоєння.

Мета статті. Метою нашої статті є аналіз умов педагогічного контролю, форм й типів оцінок, основних функцій, які виконує перевірка й оцінка знань, умінь і навичок ліцеїстів у навчальному процесі; узагальнення основних принципів перевірки й оцінки, типів оцінювання, видів перевірки знань при навчанні ліцеїстів іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Н.Тализіна розглядає контроль як обов'язковий складовий елемент регуляції (корекції) нав-

чального процесу. Якщо керований процес йде відповідно до плану (або програми – для програмованого навчання), то ніякі додаткові дії щодо корекції, природно, не вимагаються. Але як тільки виявляється якесь відхилення процесу від програми, викладач, використовуючи систему зворотного зв'язку, отримує відомості про характер цього відхилення, корегує їх у процесі навчальної діяльності, спрямовуючи його в необхідне русло. В цій регулятивній дії зворотний зв'язок виступає як канал контролю, звідки вчитель постійно отримує інформацію про хід процесу засвоєння учнем знань й впливає на нього відразу ж, не чекаючи його закінчення [4, с. 51–52].

В.В. Давидов, розглядаючи контроль як особливу навчальну дію, має на увазі «визначення відповідності інших навчальних дій умовам і вимогам навчального завдання. Контроль дає змогу ліцеїсту, міняючи операційний склад дій, виявляти їхній зв'язок з тими або іншими особливостями умов завдання й отриманого результату. Завдяки цьому контроль забезпечує потрібну повноту операційного складу дій і правильність їхнього виконання» [1, с. 157].

У дослідженнях виявлено, що навчальна дія індивідуального (рефлексивного) контролю формується швидше і краще, якщо навчання здійснюється інтерактивними методами. Групові навчальні дії на заняттях (дискусіях, діалогах) припускають контроль індивіда за діями інших, інакше колективна навчальна дія не може скластися. Д.Б. Ельконін писав: «...формування контролю йде від контролю за діями інших до контролю за своїми власними діями» [2, с. 237].

Виклад основного матеріалу. Отже, з психологічного погляду контроль за навчальною діяльністю ліцеїста – це самоконтроль у формі специфічної навчальної дії із забезпечення правильності ходу своїх (інших) навчальних дій. А що стосується педагогічного розуміння самоконтролю, то це ззовні організована вчителем дія старшокласника з періодичної самоперевірки не процесу, а результатів засвоєння.

Для ефективного функціонування системи педагогічного контролю необхідно дотримуватися таких умов: об'єктивність контролю. Це означає, що всі викладачі й ліцеїсти виходять при оцінці стану навчальної роботи з єдиних узгоджених критеріїв, обґрунтування яких їм усім повинна бути відома заздалегідь; виставлені у результаті контролю оцінки не піддаються сумніву з будь-якого боку – ні від контрольованих, ні від тих, кого контролюють, тому що вони базуються на об'єктивних критеріях, як їм відомі; контроль і його результати вимагають гласності, щоб кожна зацікавлена особа (викладач або учень, декан або керівник кафедри) могли уважно їх вивчити, зробити висновки, переконливі для самих себе і такі, що налаштовують на активну позитивну роботу з необхідної корекції навчального процесу у частині, яка стосується кожного з них окремо.

Виділяють такі *основні функції*, які виконує перевірка й оцінка знань, умінь і навичок у навчальному процесі: *орієнтувальна*, реалізується у такий спосіб: поточна оцінка дає ліцеїстові орієнтир (зворотний зв'язок) з погляду того, наскільки успішно він засвоїв певні знання, уміння й навички, і в такий спосіб сприяє їхньому ко-

регуванню й удосконалюванню. Однак це відбувається лише в тому випадку, коли викладач не тільки виставляє оцінку, але й змістовно характеризує результати відповіді старшокласника або виконання ним контрольованого завдання; *стимулююча*, перевірка й оцінка в багатьох випадках є необхідним стимулом до вивчення навчального матеріалу учнем. Систематичність перевірки є стимулом до систематичного вивчення предмету у процесі вивчення теми; *атестаційна (контрольна)*, існує проміжна й підсумкова атестація. Викладач у процесі проміжної оцінки ліцеїста, виставляючи йому певну оцінку дає гарантію того, що він засвоїв знання за відповідною темою.

Серед основних *принципів перевірки й оцінки* знань тих хто навчається визначають: *об'єктивність* – різні перевірочні процедури забезпечують об'єктивність у різному ступені: 1) із чітко сформульованими завданнями краще, ніж із завданнями загального й невизначеного характеру; 2) письмові краще, ніж усні; 3) із чіткими критеріями правильності відповіді краще, ніж із не зовсім чітко вираженими критеріями; 4) проведені незалежними експертами краще, ніж одним викладачем; *валідність* – полягає в необхідності гарантувати одержання достовірної інформації про знання, уміння й навички ліцеїста. Для цього викладачеві важливо бути впевненим у тому, що контрольне завдання виконане самостійно (без допомоги), що воно характеризує знання саме цього учня; *надійність* – одержана оцінка, зберігаються в нього на тривалий термін. Реалізація цього принципу найбільш складна, оскільки процедури оцінки знань проводяться, як правило, неодноразово; *диференціація* – ступінь диференціації, зрозуміло, залежить від її необхідності й доцільності; *системність* – полягає в оцінці знання учнями змісту всієї теми, а також всіх компонентів навчального матеріалу (слова, вирази, речення, фрагменти тексту, поняття, прикладів використання понять, класифікації, переносу знань у спонтанні ситуації). Для досягнення системності необхідно використовувати комплекси оцінюючих процедур, різні типи формулювання запитань і постановку завдань для перевірки; *систематичність* (або регулярність). Полягає в необхідності проводити оцінювання регулярно й періодично у процесі вивчення теми; *конфіденційність* – педагог повинен приймати необхідні міри для того, щоб результати оцінки були відомі тільки йому самому, ліцеїстові та керівникові освітнього закладу.

Дані принципи перевірки й оцінки знань застосовуються до навчальних занять з іноземної мови предметно-орієнтованого типу, які припускають чітко окреслене коло знань, що підлягають засвоєнню. При оцінці знань з іноземної мови, як і з інших дисциплін, ми використовуємо два типи оцінювання: *нормативне оцінювання та оцінювання на основі розподілу результатів*.

Нормативне оцінювання – це оцінка ступеня відповідності знань ліцеїстів певним нормам засвоєння, які заздалегідь установлюються викладачами. При цьому оцінюється, наскільки повні, точні, глибокі знання продемонстрував учень.

Оцінювання на основі розподілу результатів. Таку стратегію оцінювання в американській

освіті називають «оцінкою на кривій». Під «кривою» мається на увазі крива розподілу оцінок, які одержали всі ліцеїсти з даної навчальної теми. Відповідно до такої кривої невелика частка ліцеїстів одержує оцінки нижче середнього рівня, інша невелика частка – оцінки вище за середнє, більша частина ж учнів попадає у центральну частину кривої й одержує середні оцінки. Отже, оцінка й оцінювання одного ліцеїста залежить від оцінок інших.

Планування навчальної роботи з іноземної мови припускає *планування заходів щодо перевірки й оцінки знань ліцеїстів*. Вчитель повинен заздалегідь передбачити: які критерії й показники він буде використовувати в оцінці успішності ліцеїстів за темою; чи буде враховуватися відвідування занять і активність учнів; як часто буде проводитися перевірка знань; які види й форми оцінювання будуть використовуватися; коли буде проводитися перевірка: дата й час; яка буде тривалість кожної перевірки і який навчальний час буде для цього використовуватися; яким буде внесок кожної поточної оцінки у підсумкову оцінку за всім матеріалом з теми. Перераховану інформацію бажано повідомити ліцеїстам на першому занятті. Це дає змогу їм заздалегідь планувати основні види своєї навчальної активності, вчасно зорієнтуватися у вимогах викладача до засвоєння знань за темою.

Залежно від того, чи перевіряються знання ліцеїстів або вміння їх застосовувати, розрізняються такі види перевірки, як *опитування й виконання практичних завдань*. Опитування може бути *усним або письмовим*. Усне опитування має переваги в тому що: 1) дає змогу викладачеві задавати уточнюючі питання за змістом матеріалу, що викладається, які виявляють усвідомлення його розуміння ліцеїстом; 2) дає можливість виключити випадкові недоліки у відтворенні матеріалу; 3) перевіряє вміння ліцеїста будувати зв'язний монолог. Треба, однак, відзначити, що оцінка усного опитування може бути більше суб'єктивною як з боку вчителя, так і з боку ліцеїста. Обое можуть бути недостатньо об'єктивні в оцінці того, наскільки повно й точно учень виклав зміст поставленого запитання. *Письмове опитування* більш економне у часі, дає можливість одночасно виявити знання великої групи ліцеїстів, однак вимагає багато часу на перевірку виконаних робіт. Основними його формами є: 1) контрольна письмова робота, проведена на занятті; 2) домашня письмова робота (твір, презентація). Письмове опитування дає змогу оцінювати знання більш об'єктивно, оскільки у випадку, коли учень не погоджується з оцінкою педагога, то може перездати тему. Зміст письмового тексту відповіді, підготовленого учнем, буде служити об'єктивною підставою для цього. Однак письмове опитування позбавлене переваг усного опитування, які були перераховані.

Практичні завдання також можуть бути усними або письмовими. Опитування може бути *вільним і програмованим*. Вільне опитування передбачає відповідь на широко поставлене питання. Воно охоплює вміння ліцеїста побудувати логічно зв'язану розповідь в усній або письмовій формі, використовуючи при цьому свою аргументацію та творчий підхід до їхнього виконання.

Програмоване опитування припускає постановку конкретних питань, реалізацію певного алгоритму. Відповіді на такі питання можуть бути однозначно оцінені як правильні або неправильні. Типовий приклад такого опитування представляють тести.

Перевірка знань і вмінь може бути *індивідуальною або фронтальною*, залежно від того, чи здійснюється вона індивідуально з кожним ліцеїстом або відразу із групою. В обох випадках можуть використовуватися всі перераховані види перевірки (опитування й практичне завдання, усний і письмовий, вільний і програмований). Фронтальний вид перевірки має безумовну перевагу з погляду економії часу вчителя, однак не може достатньою мірою реалізувати індивідуальний підхід до ліцеїста.

Слід розрізнати також *одноразову й розподілену перевірку знань*. Залік із предмету – це типовий приклад одноразової перевірки. Можливість перевірити знання великого обсягу навчального матеріалу в обмежений проміжок часу досить утруднена. Розподілена перевірка має на увазі, що весь обсяг знань, який підлягає перевірці, розбивається на певні порції. Отже, знання перевіряються «розподільно» протягом усього семестру за допомогою різних типів питань і завдань. Оцінка знань з предмету загалом здійснюється у вигляді накопичувального бала. Таку форму оцінки останнім часом називають рейтинговою. *Рейтингове оцінювання* уможливорює повноту, вірогідність, об'єктивність в оцінці знань. Ця система побудована на використанні кумулятивної (накопичувальної) оцінки успішності. Головна її перевага полягає у тому, що вона забезпечує комплексну й диференційовану оцінку кількості і якості навчальної діяльності ліцеїстів, підвищує їхню мотивацію до занять, стимулює регулярну самостійну навчальну роботу у семестрі.

Поурочне оцінювання використовується у всіх навчальних закладах. Воно дає комплексну оцінку різних видів пізнавальної діяльності ліцеїстів на заняттях. Складовими такої оцінки можуть бути відповіді на питання вчителя, доповнення відповідей інших ліцеїстів виконання письмових та практичних завдань. У результаті комплексної перевірки виставляється поурочний бал. Отже, поурочне оцінювання – це вид поточного оцінювання знань й активності ліцеїстів. Однак у зв'язку із цим виникають такі питання: яка кількість, обсяг і якість активності дає змогу поставити оцінку на занятті (наповнюваність оцінки); наскільки рівноцінні оцінки, отримані ліцеїстами на заняттях; який внесок цих оцінок у підсумкову оцінку з навчальної теми; чи буде цей внесок справедливим у ставленні до всіх ліцеїстів?

Тестування є стандартизована форма перевірки знань. Відповіді на питання або виконання завдань тесту припускають наявність однозначних критеріїв їхньої правильності або неправильності. Вони забезпечують об'єктивність, валідність і диференціацію в оцінці знань, при регулярному проведенні – систематичність перевірки. При різноманітній побудові питань і завдань і їхній необхідній кількості тести дають змогу досягти системності в оцінці. Існують різні схеми й способи побудови питань і завдань тесту: *завдання із пропусками*. Тестовими завданнями

можуть служити невеликі фрагменти тексту або окремі фрази підручника, надруковані із пропуском суттєвої інформативної частини; *завдання з вибором альтернативних відповідей*. Типовою схемою побудови тестових завдань є постановка питань із альтернативними відповідями, з яких потрібно вибрати один правильний. У цьому випадку має значення кількість альтернатив, з яких ліцеїстові доводиться вибирати. Ситуація із двома альтернативними відповідями методично не виправдана, оскільки занадто велика ймовірність випадкового вибору правильної відповіді; *завдання з комбінування одиниць інформації*. Можливий і такий варіант, коли тільки комбінація пунктів, запропонованих у завданні, дає правильну відповідь на поставлене питання. Іншим типом завдань є завдання на співвіднесення один з одним понять або ознак, наведених у двох списках; *завдання з відкритою відповіддю*. Таке завдання може формулюватися у питальній або стверджувальній формі. В останньому випадку відповіддю на питання є завершення речення необхідним словом (або словосполученням). Формулювання завдання повинна припускати одну і тільки одну правильну відповідь; *завдання практичного характеру*. Тест може містити також практичні завдання й навчальні завдання. Відповідь на завдання й буде відповіддю на завдання тесту. Гнучка й різноманітна форма постановки тестових завдань, орієнтована на використання не тільки мнемічних, але й розумових умінь, може розширити межу знань, що перевіряють у тестах.

Контрольна робота – це письмова робота, яку виконують ліцеїсти. У контрольних роботах можуть використовуватися питання й завдання різного характеру, однак вони завжди припускають наявність критеріїв для оцінки (як правильні або неправильні).

Контрольні роботи можуть мати різний обсяг, але вони повинні бути передбачені на виконання протягом певного періоду часу. Контрольні роботи можуть бути спрямовані на перевірку знань і вмінь учнів за всім курсом, певної частини навчального курсу або теми. Сукупність оцінок усіх контрольних робіт, призначених для перевірки знань з окремих тем курсу, може бути основою для виставлення загального заліку або оцінки з всього навчального курсу.

Об'єктивності оцінки знань і вмінь сприяють чітко і ясно поставлені питання й завдання, які допускають однозначну інтерпретацію правильності відповіді. Тому у контрольній роботі, в будь-якій ситуації перевірки повинні бути однозначні критерії оцінки знань. Вони повинні бути доведені до відома ліцеїстів заздалегідь.

Висновки і пропозиції. Навчання контролю не обов'язково припускає спеціальні навчальні заняття з цієї проблеми, а повинне диктуватися умовами самої навчальної діяльності. Навчальні дії організуються так, що ліцеїст так чи інакше повинен виконувати завдання, контролюючи крок за кроком всі свої мислинні операції з їхнім розв'язанням, щоб вони відбувалися у точній відповідності з темою, яку учень вивчає, тому що тільки за цієї умови він може отримати бажаний результат.

Список літератури:

1. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: учебник [для работников образования и студ. высш. учеб. зав.] / Василий Василиевич Давыдов. – М. : Педагогика, 1996. – 240 с.
2. Ельконин Д.Б. Психологическое развитие в детском возрасте : учебник [для студ. высш. учеб. зав.] / Даниил Борисович Ельконин. – М. : Мысль, 1995. – 416 с.
3. Максименко С.Д. Развитие психики в онтогенезе [монография] / Сергей Дмитриевич Максименко. – К. : Форум, 2002. – Т. 1. – 319 с.
4. Талызина Н.Ф. Теоретические проблемы программированного обучения : учеб.-метод. пособ. для студ. и преподав. высш. учеб. зав. / Надежда Федоровна Талызина. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – 134 с.
5. Татенко В.О. Психология в субъективном мире : учебник [для студ. та виклад. вищ. навч. закл.] / Віталій Олександрович Татенко. – К. : Просвіта, 1996. – 404 с.
6. Трофімов Ю. Л. Психология : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук. – К. : Либідь, 1999. – 558 с.

References:

1. Davydov V.V. Problemy razvy`vayushhego obucheny`ya: uchebny`k [dlya rabotny`kov obrazovany`ya y` stud. vyssh. ucheb. zav.] / Vasy`ly`j Vasy`ly`evy`ch Davydov. – M. : Pedagogy`ka, 1996. – 240 s.
2. El`kony`n D.B. Psy`xology`cheskoe razvy`ty`e v detskom vozraste: uchebny`k [dlya stud. vyssh. ucheb. zav.] / Dany`y`l Bory`sovy`ch El`kony`n. – M. : Mysl`, 1995. – 416 s.
3. Maksy`menko S.D. Razvy`tok psy`xiky` v ontogenezi [monografiya] / Sergij Dmy`trovy`ch Maksy`menko. – K. : Forum, 2002. – T. 1. – 319 s.
4. Talyzy`na N.F. Teorety`chesky`e problemy programmy`rovannogo obucheny`ya : ucheb-metod. posob. dlya stud. y` prepod. vyssh. ucheb. zav. / Nadezhda Fedorovna Talyzy`na. – M. : Y`zd-vo MGU, 1999. – 134 s.
5. Tatenko V. O. Psy`xologiya v su`b'ekty`vnomu vy`my`ri : pidruchny`k [dlya stud. ta vy`klad. vy`shh. navch. zakl.] / Vitalij Oleksandrovy`ch Tatanko. – K. : Prosvita, 1996. – 404 s.
6. Trofimov Yu.L. Psy`xologiya : pidruchny`k [dlya stud. vy`shh. navch. zakl.] / Yu.L. Trofimov, V.V. Ry`balka, P.A. Goncharuk. – K. : Ly`bid`, 1999. – 558 s.